

Таким образом, обучающие и развивающие игры представляют собой действенные технологии, занимающие свое почетное место в образовательном процессе.

Список использованной литературы:

1. Огородникова - Духанина Т. Музыкальные игры на уроках сольфеджио. «Композитор. С-Петербург» 2008
2. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. - М.: « АЗЪ», 1995.
3. Педагогическое мастерство и педагогические технологии: учеб. пособие Под. ред. Л. К. Гребенкиной, Л. А.Байковой. - М.: Пед. Общ. Россия, 2000.
4. Селевко Г. К Современные образовательные технологии Г. К. Селевко. - М.: Народное образование, 1998.
5. Яневич С.А. «Давай поиграем!» «Союз художников» С-Петербург. 2011.
6. Интернет ресурс.

УДК 81-2

DOI 10.33514/1694-7851-2021-1-300-305

Орозобай кызы Айзада

И.Арабаев атындагы КМУ котормо жана котормо таануу кафедрасынын окутуучусу

Орозобай кызы Айзада

преподаватель кафедры Языковой подготовки и перевода КГУ им.И.Арабаева

Orozobai kyzy Aizada

Lecturer, Department of Language Training and Translation, Arabaev KSU

АНГЛИС ТИЛИН ФАКУЛЬТЕТТЕР АРАЛЫК СТУДЕНТТЕРГЕ

ЭФФЕКТИВДҮҮ ОКУТУУНУН ЫКМАСЫ

ЭФФЕКТИВНЫЙ МЕТОД ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

МЕЖКАФЕДРАЛЬНЫХ СТУДЕНТОВ

AN EFFECTIVE METHOD OF TEACHING ENGLISH TO INTERDEPARTMENTAL STUDENTS

Аннотация: Бул макалада эффективдүү окутуунун негизги ыкмалары каралган.

Мугалимдин негизги талаптары жана сабак өтүү процесстери жана ошондой эле ар кандай кырдаалга байланыштуу аралыктан окутуу ыкмалары көрсөтүлгөн. Чет тил сабагына көңүл бурууга жана жаңы технологиялар менен сабак өтүүнүн артыкчылыктары каралган. Мугалим менен студенттин тыгыз байланышы жана үй тапшырма аркылуу кайтарым байланыш жана контролдук тапшырмалардын критерийлерин баалоо, аралыктан окутуунун өнүгүшүнө маани берилген. Студенттин ой жүгүртүүсүн жана руханий байлыгын, сөз байлыгын, маданиятын өстүрүүгө шарт түзүлгөн.

Аннотация: В этой статье были рассмотрены основные виды эффективного обучения.

Рассмотрены основные требования преподавателя и процессы обучения, а также методы межкафедрального обучения в связи с различными обстоятельствами. Основной фокус делается на уроках иностранного языка и приоритетах в процесса обучения с использованием новых технологий. Подчеркивается важность развития межкафедрального обучения, создания тесной связи между учителем и учеником и обратной связи через домашние задания и оценки критериев контрольных заданий. Созданы условия для развития мышления и духовного мира студента, его словарного запаса и культуры.

Annotation: In this article were considered basic types of effective teaching. The basic requirements of the teacher and the teaching processes, as well as the methods of interdepartmental teaching in connection with various circumstances, are considered. The focus is on foreign language and priorities in the teaching using new technologies. The importance of developing

interdepartmental teaching, creating a close connection between teacher and student, providing feedback through homework assignments, and evaluation the criteria for tests is emphasized. The ground has been laid for the development of the students thinking and spiritual world, vocabulary and culture.

Негизги сөздөр: түшүндүрүү жана кабыл алуу, окуу жана которуу, грамматикалык эрежелер жана көрсөтмөлөр, ой жүгүртүү жана сүрөт менен иштөө, эске тутуу жана баяндоо, көрүү жана угуу деңгээлин байкоо, өз алдынча иштөө, макал-лакап, ыр, жаңылмач-бул тилдин жатыгышы, группада кабыл алуусу жана жетишүүсү начар студенттер менен өз алдынча иштөө, студенттердин билим деңгээлин текшерүү жана баалоо, сөз жаттоонун негизги эрежелери, угуу жана көрүү боюнча процессинде сөз жаттоонун негизги багыты, интерактивдик ыкма, аралык окутуу, заманбап технологиялар, оозеки, жазуу, окуу, угуу, эс тутумун жакшыртуу, мыкты мугалим, мыкты адис.

Ключевые слова: объяснение и восприятие, чтение и перевод, грамматические правила и наглядные пособия, размышление и работать с картинкой, развивать память и описывать, наблюдение за зрительными и слуховыми восприятиями, работать самостоятельно, пословица, песня, скороговорка-это практика языка, работать самостоятельно со слабыми студентами в группе, проверка и оценка уровня знаний у студентов, основные правила запоминания слов, основные направления запоминания слов зрительного, слухового процесса, интерактивный метод, дистанционное обучение, современные технологии, устная, письменная, чтение, аудирование, улучшить память, хороший учитель, хороший специалист.

Keywords: explanation and perception, reading and translation, grammar rules and visual aids, thinking and work with picture, develop memory and describe, observation visual and auditory skills, work independently, proverb, song, tongue-twister-practice of language, work independently with weak students in group, checking and evaluation the level knowledge of students, basic rules for memorizing words, basic directions of memorizing words of the visual and auditory process, interactive method, distance teaching, modern technologies, orally, writing, reading, listening, improve memory, good teacher, good specialist.

Азыркы учурда дүйнө жүзүндө 200-жакын мамлекет жашайт. Ошол мамлекеттин элин-жерин, каада-салтын, жашоо шартын, маданиятын, тарыхын бөтөн элге тил аркылуу гана жеткире алабыз. Элибизде жакшы сөз бар: “Тили болбой, эл болбойт”, “Канча тил билсен ошончо дил билесин”. Мындай учурда чет тилин билүү зарыл. Анткени, англис тили дүйнөлүк тилдердин катарына кирет. Акыркы 10 жыл аралыгында азыркы мезгилдин талабына ылайык ар бир адам чет тили катары англис тилин канчалык деңгээлде билүүсү керек. Өлкөбүздө билим берүү системасынын маани-маңызы канчалык жаңыланганы менен тилекке каршы керектүү кесип ээлерин туура эмес пайдаланып жатабыз. Буга себеп, өлкөбүздөгү экономиялык кырдаал, мугалимдердин айлык акысынын төмөндүгү. Керектүү кесип ээлери таптакыр башка жумуш менен алек болуп, же кээ бирлери өлкөдөн сырткары иштеп жүрүшөт. Мисалга алсак аймактарда предметтик мугалимдер анын ичинен англис тил мугалимдери жетишсиз, кээ бир аймактарда таптакыр жокко эсе. Айрым аймактарда чет тили катары немец, араб, кытай, түрк ж.б. тилдери сабак катары өтүлөт. Ал эми көпчүлүк билим берүү мекемелеринин окуу планында чет тили катары англис тил сабагы киргизилген. Мына ошонун негизинде орто кесиптик жана жогорку билим берүү окуу жайларында ар кайсы аймактардан келип окуган студенттерибиздин көп учурда англис тилинен аксап жатканынын себеби ушунда.

Факультеттер аралык студенттерге чет тилин окутууда ар кайсы аймактардан келген студенттерди бир нукка салып окутуу мугалимдин башкы милдети.

Англис тилин факультеттер аралык студенттерге эффективдүү окутуунун ыкмасын төмөнкүдөй топторго бөлүп карап көрсөк:

1. Түшүндүрүү жана кабыл алуу.
2. Окуу жана которуу.

- 3.Грамматикалык эрежелер жана көрсөтмөлөр.
- 4.Ой жүгүртүү жана сүрөт менен иштөө.
- 5.Эске тутуу жана баяндоо.
- 6.Көрүү жана угуу деңгээлин байкоо.
- 7.Өз алдынча иштөө.
- 8.Макал-лакап, ыр, жаңылмач-бул тилдин жатыгышы.
- 9.Группада кабыл алуусу жана жетишүүсү начар студенттер менен өз алдынча иштөө.
- 10.Студенттердин билим деңгээлин текшерүү жана баалоо.
11. Сөз жаттоонун негизги эрежелери.
12. Угуу жана көрүү боюнча процессинде сөз жаттонун негизги багыты.
- 13.Интеративдик ыкма.
- 14.Аралык окутуу.

1.Түшүндүрүү жана кабыл алуу.Мында мугалим студенттерге өтүлө турган жаңы теманы жеткиликтүү кылып, түшүндүрүп бериши керек.Теманын максаты, андагы жаңы сөздөр, грамматикалык эрежелер, тексттер,берилген суроолор туура, так жана ошол теманын айланасында болушу керек.Себеби, сабактын аягында берилген тапшырманы студент аткарып жаткан учурда, өтүлгөн теманын негизинде иштөөсүн унутпашы зарыл.Берилген тапшырманы жана мурдагы сабакта өтүлгөн теманы мугалим кийинки сабакта сөзсүз түрдө сурап,студенттердин кабыл алуусун байкап көрүп, жооп бергенине жараша баалоо.

2.Окуу жана которуу. Окуу жана которууда студенттер менен мугалим тыгыз байланышта. Себеби,студент ошол текстте берилген сөздөрдү туура окуп жана которуп жатканын мугалим байкап турушу керек.Мында студенттер үчүн эң керектүү курал катары сөздүк китептер эсептелинет.Сөздүк китептерде бир сөз бир нече маанини билдиргендиктен кайсы сөздү колдонсо туура болоорун же болбосо транскрипциянын негизинде окууну мугалим сунуштайт.Анткени англис тилинде кээ бир сөздөрдүн окулушу бирдей жазылышы ар башка сөздөр бар.Мисалы: sea-see, meet-meat. Мындай учурда сөздүк китептеринин колдонулуш эрежелерин мугалим түшүндүрүп, багыт берүү шарт.Сабактын аягында мугалим студенттерге үй тапшырма катары тексттин ичинен бир нече суроо түзүп жана грамматикалык эрежелерин туура колдонуусун талап кылуу.

3.Грамматикалык эрежелер жана көрсөтмөлөр.Грамматикалык эрежелер жана көрсөтмөлөр студенттер үчүн эң керектүү материал.Мында студент сөздөрдүн туура жазылыш жана окуу эрежелерин үйрөнө алышат.Буга бышыктоо катары кошумча грамматикалык көнүгүүлөр студенттер тарабынан сөзсүз түрдө аткарылышы керек.Кошумча катары мугалим студенттерге колдонула турган китептердин авторлорун бериши керек.

4.Ой жүгүртүү жана сүрөт менен иштөө.Кээ бир студенттер өздөрүнүн ойлорун элестетип айтып берсе,кээ бир студенттер сүрөттү карап, сүрөттүн негизинде ой жүгүртүүсүн ишке ашыра алат.Мисалы :“Seasons of a year” деген теманы алсак биринчи студент ошол тексти көрүп өз оюн айтып берет.Ал эми экинчи студент ошол тексттин сүрөтүн көрүп, өз оюн айтып берет.Мугалим үй тапшырма катары тексти сүрөт кылып тартып келүүнү студенттерге сунуштаса болот.

5.Эске тутуу жана баяндоо.Мында мугалим кайсы бир тексти окуп берип, же тескерисинче студент мугалим тарабынан берилген тексти окуп, бир нече убакыттан кийин кайра мугалимге кыскача баяндап берүү.Текст студенттерге кызыктуу жана айтып берүүгө жеңил болушу үчүн көбүнчө аңгемелер, жомоктор, күлкүлүү окуялар, күнүмдүк турмушту чагылдырылган гезит, журналдар болуусу шарт.Ошол учурда берилген тапшырманын маани-маңызын унутуп калбаш үчүн текстте берилген жаңы сөздөрдү жазып алып эсине тутуп жүрүү студент үчүн маанилүү.

6.Көрүү жана угуу деңгээлин байкоо.Мугалим өтүлгөн темалар боюнча студенттерге жат жазуу жана текст жаздырса болот.Мисалы: “At home” деген тексти жаздырып же буга чейин өтүлгөн жаңы сөздөр менен жат жазуу жаздыруу..Ал эми көрүү деңгээлин байкоодо сүрөттөрдү көрсөтүү менен сөздөрдүн туура жазышылын байкап туруу..Мисалы:a ball, window, face, feel, weather.Мындан тышкары техникалык каражаттарды аудио жана видео

материалдарды колдонуп, ар кандай темадагы диалогторду жана саякаттардын түрлөрүн студенттерге көрсөтүү менен угуу жана көрүү деңгээлин жакшыртса болот.

7.Өз алдынча иштөө.Мугалим ар кандай темадагы аңгемелердин темаларын студенттерге кошумча өз алдынча иштөө үчүн тапшырма катары алдын ала берип, кызыктуу кылып жазып жана айтып берүүсүн талап кылуу.Андан тышкары чет элдик жазуучулардын чыгармаларын окуп которуу жана интернет булактарына, китепканаларга барып, өтүлгөн темалар боюнча кошумча маалымат алуусун сунуш кылуу.

8.Макал-лакап, ыр, жаңылмач-бул тилдин жатыгышы.Биринчиден бул ыкма менен иштөө абдан жеңил жана кызыктуу.Студенттерди көнүгүү иштөө, сүйлөм түзүү, текст которуу, сөз жаттоо деген сыяктуу адатка айланган тапшырмалар менен жадатып, алардын англис тилине болгон кызыгуусун жоготуп койбостон, макал-лакап, ыр,жаңылмач айтууга да үйрөтүү.

Экинчиден тарбиялык мааниси абдан чоң.Студенттер адеп-ахлакты,мекенге,доско,ата-энеге,жаратылышка болгон сүйүүнү, мамилени жеке эле адеп сабагынан үйрөнбөстөн англис тил сабагынан да үйрөнө алышат.Бул ыкма студенттердин айлана-чөйрөгө болгон көз карашын өзгөртүп, ыйман, маданият,патриоттуулукка тарбиялайт.

Мисалы:

1.All in good time-Всеу свое время-Бардыгы өз убагында.
2.A man is known by the company he keeps-Скажи мне кто твой друг и я скажу кто ты-Сенин ким экенинди жанындагы досунан билүүгө болот.
3.A friend in deed is a friend indeed.-Друг познается в беде-Достун ким экенин кыйынчылыкта билинет.
4.There is no smoke without fire-Без ветра камыш не качается-Шамал болбосо чөптүн башы кыймылдабайт.

5.Measure twice, cut once-Семь раз отмерь, один раз отрежь-Жети өлчөп бир кес.

6.Clothes don't make the man-по одежке встречают, по уму провожают. Кишини кийиме карап тосуп аласын, акылына карап узатасын.

7.Clothes make the man-Одежда красит человека-Адамга кийим көрк берет.[1].

9.Группада кабыл алуусу жана жетишүүсү начар студенттер менен өз алдынча иштөө.Мугалим мындай студенттер менен сабак учурунда жана сабактан тышкары иштесе болот.Студенттерге англис тилинин грамматикасын тереңдетип окутуп, анын ичинен ар бир тамганын окулуш эрежелерин, сүйлөм түзүү, сөздөрдүн туура жазылышын жана окулушун үйрөтүп берүү.Берилген тапшырмаларды сабак сайын текшерип туруу.Өтүлгөн жаңы темаларды жаңы сөздөрдү жаздыруу, аларды жаттап келүүсүн талап кылуу.Кыскача жеңилдетилген жаңы сөздөр катышкан тексттерди окутуп, студенттер менен чогуу которуу.Кийинки сабакка текст тууралуу түшүнүгүн айтып берүүсүн тапшырма катары берүү.Сабакты кандай өздөштүрүп жатканын, өтүлгөн темалар боюнча жеңилдетилген түрдө тесттик тапшырмаларды берүүнүн негизинде жана мурда өтүлгөн жаңы сөздөр менен жат жазуу жаздырып,текшерип көрсө болот.

10.Студенттердин билим деңгээлин текшерүү жана баалоо.Мында буга чейин өтүлгөн темаларды студенттер кандай өздөштүрө алганын оозеки жана жазуу түрүндө байкаса болот.

1. Жазуу түрүндө: Модуль, сынак аркылуу тесттик суроолор менен билим деңгээлин жыйынтыктоо.

2. Оозеки түрүндө: сөздөрдү жаттоо, тексттерди кыскача баяндоо, эрежелерди айтып берүү.

3.Өз алдынча иштөө: дил баян,презентация, слайд, аудио, видео аркылуу текшерүү.

1.Кыскача бир текстти алып жат жазуу жаздыруу.

2.Өтүлгөн жаңы сөздөр боюнча каталардын үстүнөн иштөө.

3.Макал-лакаптарды, грамматикалык эрежелерди, которууну камтыган тексттик тапшырмаларды жаздыруу.

4.Алдын ала берилген кыскача аңгемелер.

5.Ар кандай темадагы диалогтор.

6. Жаңы сөздөр.

7. Макал-лакаптар, ырлар жана жаңылмачтар.

Мугалим студенттердин оозеки жана жазуу жүзүндөгү аткарган иштерин туура баалап, алардын англис тил сабагына болгон кызыгуусу, жетишүүсү канчалык деңгээлде экенин байкаса болот.

11. Англис тилин эффективдүү окутуунун дагы бир ыкмасы сөз жаттоонун негизги эрежелери:

Сөз жаттоо- сөз байлыкты өркүндөтүү болуп саналат.

Сөз жаттоону бир нече бөлүкчөлөргө бөлүп карап көрсө болот:

а) макал-лакаптар аркылуу тарбиялык маанисин чечмелөө,

б) идиомаларды жаттоонун негизинде руханий байлыгын жакшыртуу,

в) сөз айкаштарын, фразеологизм, неологизм, омоним, антоним, синонимдер бир сөздүн бир нече маанисин бир эле убакта жаттап кетүү, аларды колдонуу эрежелерин мисал катары түшүндүрүү, талдап берүү.

Англис тилиндеги сөздөрдү туура которуп жана жаттоодо эң негизгиси сөздөрдүн туура окулушун билүүбүз зарыл.

Мисалы:

Англис тилин кыргыз тили менен салыштырып көрсөк: англис тилинде окулушу жана угулушу бирдей, бирок жазылышы жана мааниси ар башка болгон сөздөр кездешет.

Мисалы:

Англисче	Орусча	Кыргызча
See-sea	видеть, море	көрүү, дарыя
Beet-beat	свекла,бить	кызылча, согуу.
Meat-meet	мясо, встреча	эт, жолугушу

Ал эми кыргыз тилинде жазылышы жана окулушу бирдей бирок мааниси ар башка сөздөр бар.

Мисалы:

Ат	Адамдын аты	Имя человека	Person's name
	Жаныбар	Лошадь	Horse
	Атуу	Стрелять	Shoot

Ал эми орус тилин, кыргыз жана англис тилдери менен салыштырып көрсөк: орус тилинде жазылышы бирдей, бирок окулушу жана мааниси ар башка сөздөр бар. Бул сөздөрдүн мааниси үндүү сөздөргө жасалган басымга жараша өзгөрөт. Кыргыз жана англис тилдеринде мындай учур кездешпейт.

Мисалы:

Замок-замок	сепил-кулпу	castle-lock
Мука-мука	ун – азап	flour-torment

12. Угуу жана көрүү боюнча процессинде сөз жаттоонун негизги багыты оозеки түрүндө сүйлөө ыкмасын байытат. Визуалдык процессин өнүктүрөт, угуу процессин күндөн күнгө жакшыртат. Аудио аркылуу берилген диалог, текст, тест аркылуу өз алдынча иштөө. Мисалы: текстти угуп, мазмунун айтып берүү, жаңы сөздөрдүн маанисин түшүндүрүп берүү. **Угуп түшүнүүдө: жандуу баарлашуу учурунда кадимки темптеги аутенттүү кепти жана радиоберүүлөрдүн, фотожазуулардын жалпы маанисин түшүнө билүү.** [2]. Презентация, слайд, видео материалдар аркылуу кененирээк маалымат берүү, жаңы технологиялар менен сабак өтүү, изденүү ирээтинде окуу процессин жаңылатуу. Тест аркылуу берилген тапшырмалардын ичинен жазылбай кеткен сөздөрдү толуктоо.

13. Интерактивдик ыкма: презентация, слайд, аудио, видео материалдар боюнча жаңы ыкма менен жеткизүү, талкуу жүргүзүү, оюн ойнотуу, график чийүү. **Техника-бул окуу жол-жобосун уюштуруу жолу. Иш-аракет-бул окууга катышуу жол-жобосу. Көнүгүү-бул**

көндүмдөрдү өркүндөтүү жол-жобосу.Жалпысынан,ыкманы графикалык түрдө көрсөтсө болот.[3].

14.Аралыктан окутуу азыркы учурда бүткүл дүйнөдө окутулуп жатат. Аралыктан окутуу негизинде сабак өтүүнүн ар кандай ыкмаларын пайдалансак болот.Аралыктан окутуу ыкмасы студенттерге кененирээк маалымат берет, интернет булактардын түрүн жана башка социалдык тармактар аркылуу студент берилген тапшырмаларды аткарат.Заманбап технологиянын артыкчылыгы ар бир адамдын дүйнө таанымын аң сезимин өзгөртүп,өз алдынча изденүүсүнө жол ачат.Презентация,слайд,ролик,тест аркылуу студенттер конкурстарга катыша алышат.Аралыктан окутуу процессинде мугалимдер үчүн конференция, же квалификацияны жогорулатуу боюнча курстар байма-байма көрсөтүлүп турат.Мугалимдер проект үстүндө иштешет, ар кандай методикалык материалдарды окуучуларга жана студенттерге жеткиликтүү кылып берүүгө шарт түзүлөт. Аралыктан окутууда ар кандай тиркемелерди колдонсо болот.

Мисалы:(интернет булагы, zoom, google classroom, google meet, avn портал).Сабак учурунда интерактивдүү такта, проектр,ноутбук, телефон жана башка техникалык каражаттар колдонулат.

Аралыктан окутуунун актуалдуулугу азыркы учурда ар бир инсанга ыңгайлуу жана жеткиликтүү.Көбүнчө чет өлкөлөрдө жогорку деңгээлде иштелип чыккан.Аралыктан окутуу дүйнөнүн кайсы бурчунда болсо да, өз ыңгайына жараша тапшырманы белгиленген мөөнөттө аткара алат.Окутуучулар жана мугалимдер жана студенттер үчүн пайдасы, чет өлкөлүк окумуштуулар менен керектүү учурда тажрыйба алмаша алышат.

Аралыктан окутууда ар бир мугалим өзүнө берилген талаптарын бийик коюп, аткарат.Мугалим жакшы адис болууну көздөйт, заманбап технологияны өздөштүрүп, сабакты артыкчылык менен өткөнгө умтулат.Бүгүнкү күндө мугалим үч категорияда бааланат:

1.Теориялык жактан.

2.Практикалык жактан өз кесибин мыкты билүү,студенттерге сабакты жеткире сабак түшүндүрүү.

3.Заманбап технологияларын билүү.Ушул берилген талаптар боюнча мугалим мыкты адис боло алат.Берилген талаптар боюнча студенттин келекчекте мыкты адис болуусуна багыттайт.

Кыргыздарда жакшы сөз бар “Устаттан шакирт өтөт” дегендей канчалык деңгээлде өз кесибинди мыкты билсең, сен окуткан студент сенден да мыкты адис болуп чыгуусу толук мүмкүн.“Мугалим бул мөмөлүү дарак”, дегендей мугалим канчалык өз билимин керектүү азыктар менен камсыздаса, мөмөсү ошончолук даамдуу болот жана келечекте мыкты адистерди ошол мөмөсү менен азыктандыра алат.

Жыйынтыгында айта кетсек, жогоруда көрсөтүлгөн ыкмалардын негизинде сапаттуу билим алууга багыттайм.Кесип тандоочу инсандарга, шашпай, кылдаттык көз караш менен кесип тандоону жана келечекте өз кесибинин мыкты адиси болууга чакырам.

Колдонулган адабияттар:

1.S.Kuslovskaya. English Proverbs and sayings. Minsk-Vysheishaya Shkola publishers 1987.

С.22.

2.Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. - М., 2002. С.12.

3. Мильруд Р.П. Методика преподавания английского языка. English Teaching Methodology. – М., 2005. С.8,9.